

Ormur ber heyið eða ...

Autor(en): **Gunnlaugsson, Guðvarður Már**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Beiträge zur nordischen Philologie**

Band (Jahr): **59 (2017)**

PDF erstellt am: **23.05.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-858074>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Ein Dienst der *ETH-Bibliothek*

ETH Zürich, Rämistrasse 101, 8092 Zürich, Schweiz, www.library.ethz.ch

<http://www.e-periodica.ch>

Ormur ber heyið eða ...

GUÐVARÐUR MÁR GUNNLAUGSSON (REYKJAVÍK)

Á blaði 69v í Flateyjarbók (GKS 1005 fol.) er upphafsstafurinn *<h>* (*uncial 'h'*). Hann er í vinstri dálki og er háleggurinn fyrir utan textaflötinn en inn hafa verið dregnar fimm línum af texta til að koma belgnum á *h-inu* fyrir. Inni í honum er mynd af framhlið húss með háu risi, tveimur turnum og járnslegnum dyrum. Stefán Karlsson vakti einhverju sinni athygli á að hún væri lík byggingu á innsigli Þingeyraklausturs frá árinu 1424 (*Sigilla Islandica I*, ÁM 217 8vo).¹ Hægra megin við kvistinn á *h-inu* er krýnd vera með mannshöfuð sem líkist að öðru leyti framparti á ljóni. Vinstra megin við hálegginn úti á spássíunni kemur karl gangandi. Hann er álútur vegna þess að hann ber stóran kassa á bakinu; kassinn er ferningslaga og um hann er slegið krossbandi.

Umrætt *h* er í upphafi Orms þáttar Stórólfssonar sem hefst með eftirfarandi fyrirsögn: *her er þættr ormf storolf funar*.² Hann fjallar um afrek og afbraunir Orms sem flest voru unnin í útlöndum, en áður en hann fór utan er hins vegar sagt frá því að þegar hann var átján vetra gerði jarðbönn svo að Stórólfur faðir hans þóttist sjá að hann yrði heylaus og yrði að fella fénað sinn. Ekki var gott að afla heyja því að allir bændur í byggðinni voru í sömu vandræðum nema Dufþakur í Dufþaksholti. Þangað vildi Stórólfur síður leita því að þá var fátt með þeim. Að endingu sendi Stórólfur Orm á fund Dufþaks að fala af honum hey. Dufþakur var tregur en þó fór svo að hann sagði að hann skyldi hafa byrði sína ef hann vildi og benti honum á two heyklegga og sagði honum að taka af þeim minni. Ormur fór fyrst heim til að sækja reipi eða eins og segir í þættinum:

Snýr Ormr þá í brottu ... ok tekri reip á tíu hesta ok leysir af hagldir, kastar þá saman bæði at lengd ok digrð, svá at hann gerir ór eitt, gengr síðan yfir í Holt ok at heygarðinum ok brýtr á hlið, gengr inn í garðinn ok at inum meira heyklegjanum ok ryðr af ofan torfi ok því, sem verst var orðit. Síðan styðr hann á höndum ok losar til heyit niðri við jörðina, dregr síðan undir reipin ok bregðr í hagldirnar ok vendir um heyinu; færst hann þá undir í fatla ok vegr upp á herðar sér. En þat segja sumir menn, at hann hafi haft inn minna kleggja í fyrir. Gekk hann með þetta heim til Stórólfshváls. ... Var þá inn borit í hlöðu, ok var hon þá full. Dugði þetta hey svá vel fénaði Stórólf bóna, at hann felldi ekki um várit.

(Orms þáttr, 402)

¹ Ég þakka Guðbjörgu Kristjánsdóttur fyrir vitneskjuna um skoðun Stefáns.

² Orms þáttur í Flateyjarbók (bl. 69va-71rb) er hluti af Ólafs sögu Tryggvasonar hinnar mestu sem nær frá bl. 5va aftur á bl. 78rb.

Manuscript GkS 1005 fol., 69v (© Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
Ljósm.: Jóhanna Ólafsdóttir)

Í 8. kafla þáttarins segir: *Pat segja menn, at Ormr væri prímsigndr í Danmörku, en hafi kristnæzt á Íslandi* (Orms þátrr, 415). Stuttu síðar segir frá bardaga Orms við kettu eina í helli í minni Sauðey á Mæri. Kettan náði yfirhöndinni og finnur hann þá *at honum mun eigi veita, heitr þá á sjálfan guð ok inn heilaga Petrum postula at ganga til Róms, ef hann ynni kettuna ok Brúsa, son hennar* (Orms þátrr, 417). Þarf vart að taka fram að Ormur vann bæði og efndi heit sitt: *At sumri bjóst Ormr til Rómferðar, ok tókst sú ferð vel; kom sunnan til Danmerkr um haustit eptir Svöldrarorrostu* (Orms þátrr, 418).

Sú hugmynd hefur komið upp að byrði mannsins á myndinni gæti verið borð og að maðurinn væri skrifarin og lýsandinn Magnús Þórhallsson sem skrifaði hálfa Flateyjarbók og lýsti hana (næstum) alla. Myndin sýndi Magnús koma að Þingeyrum með skrifpúlt og/eða annan farangur á bakinu og væri sjálfsmynd, en húsið inni í stafnum ætti að sýna klaustrið (sbr. innsigli þess frá árinu 1424). En þegar betur er að gáð líkist byrði mannsins ekki skrifpúlti og því óljóst hvað Magnús ætti að vera með á bakinu.

Thomas A. DuBois segir á hinn bóginn fullum fetum að maðurinn á myndinni eigi að vera Ormur Stórólfsson með heybagga og að húsið inni í stafnum sé dómkirkja. Kirkjan eigi að tákna Róm eða pílagrímsferð Orms þ angað: “the main character’s eventual pilgrimage to Rome is visually predicted in a centrally placed depiction of a romanesque cathedral” (DuBois, 2004: 47). Reyndar er enginn kross á húsinu svo að það er engin sérstök ástæða til að telja að það eigi að vera kirkja.

Elizabeth Ashman Rowe telur einnig að maðurinn á myndinni eigi að vera Ormur, en hún álítur að hann sé á leið til Róms (eða frá Róm) með mal sinn og bætir við: “the size of the pack may indicate Ormr’s great strength” (Ashman Rowe, 2005: 367). Vissulega er hugsanlegt að kassaleg byrði mannsins eigi að vera malur, en ef svo er, er hann óvenjulegur í laginu og mjög stór eins og Rowe nefnir; einnig vantar manninn pílagrímsstaf. Rowe segir einnig að inni í stafnum sé hús með tveimur turnum án þess að fara nánar út í það, en ætla má út frá orðum hennar að hún telji að það eigi að vera hús í Róm eða borgarhlið þar: “This [þ.e. myndin] presumably depicts Ormr on or returning from his pilgrimage to Rome” (Ashman Rowe, 2005: 367). Stefan Drechsler tekur ekki afstöðu til hugmyndar DuBoiss og Rowes um að myndin sýni Orm (Drechsler, 2016: 225).

Sverrir Tómasson heldur því fram að húsið á myndinni sé mjög líkt húsinu á fyrrnefndu innsigli Þingeyraklausturs (Sverrir Tómasson, 2007: 1034; Sverrir Tómasson, 2009: 19-20). Ef það er rétt að innsiglið hafi verið fyrirmynnd þessarar myndar, eru það rök fyrir því að Flateyjarbók hafi verið skrifuð í klastrinu.³ Við þessi orð er það að athuga að líkindi hússins á myndinni við innsigli klaustursins eru ekki mikil.

Byrðin á baki mannsins er það mikil að það er auðvelt að ímynda sér að Magnús Þórhallsson hafi haft heybagga í huga og reyndar er byrðin mun líkari heybagga en mal. Húsið inni stafnum ætti þá að vera Stórólfs hvoll, en þá verður að gera ráð fyrir

³ Eða klausturhúsin hafi verið fyrirmynnd myndarinnar (og innsiglisins).

því að Magnús hafi talið að það hefðu verið mjög hátimbruð hús á Stórlfshvoli. Myndin ætti að sýna Orm berandi heyið heim í Stórlfshvol!⁴

Því miður skýra Thomas A. DuBois og Elizabeth Ashman Rowe ekki tilvist krýndu verunnar, sem þau kalla *gryllus*. Rowe bendir þó á að “four-legged beasts and the two-legged monsters with animal bodies and animal or human heads known as *grylli* appear frequently” í Flateyjarbók (Ashman Rowe, 2005: 354), og Stefan Drechsler segir: “Auf der anderen Seite der Initiale ist ein gekrönter *Gryllus* zu sehen, welcher nicht historisch gedeutet werden kann” (Drechsler, 2016: 225).

Gryllusinn verður ekki skýrður að þessu sinni og e.t.v. tengist hann manninum með byrðina og húsinu ekki neitt og í framhaldi af því mætti spyrja hvort maðurinn og húsið sé hluti sömu myndar. E.t.v. sýnir upphafsstafurinn tvö atríði úr lífi Orms, þ.e. heyflutninginn og pílagrímsferðina. Byggingin inni í stafnum eigi þá að sýna borgarhlið í Róm. Það er greinilegt að hvoru megin við dyrnar eru súlur með höfði og utan við súlurnar eru veggirnir hlaðnir úr (múr)steini. Turnarnir tveir gætu verið á hliðinu en þeir gætu einnig – ásamt hvelfungunni fyrir miðri mynd – verið á húsum innan við borgarhliðið (og borgarmúrinn).

Heimildir

GkS 1005 fol. (Flateyjarbók).

Ashman Rowe, Elizabeth. 2005. *The Development of Flateyjarbók. Iceland and the Norwegian Dynastic Crisis of 1389*, The Viking Collection: Studies in Northern Civilization, 15 (Odense: University Press of Southern Denmark).

Drechsler, Stefan. 2016. “Ikonographie und Text-Bild-Beziehungen der GKS 1005 fol Flateyjarbók” í *Opuscula*, vol. XIV, ritstj. Britta Olrik Frederiksen. *Bibliotheca Arnamagnæana*, vol. XLVIII (Copenhagen: Museum Tuscanum Press), bls. 215-300.

DuBois, Thomas A. 2004. “A History Seen: The Uses of Illumination in ‘Flateyjarbók’”, *JEGP* 103(1): 1-52.

Orms þátr Stórlfssonar, útg. Þórhallur Vilmundarson og † Bjarni Vilhjálmsisson, 1991. *Íslenzk fornrit*, XIII. bindi (Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag), bls. 395-421.

Sigilla Islandica I. ÁM 217 8vo, útg. Magnús Már Lárusson og Jónas Kristjánsson, 1965. *Íslenzk handrit. Icelandic Manuscripts series in octavo*, vol. I. (Reykjavík: Handritastofnun Íslands).

Sverrir Tómasson. 2007. “Ritdómur um *The Development of Flateyjarbók: Iceland and the Norwegian Dynastic Crisis of 1389* eftir Elizabeth Ashman Rowe”, *Speculum* 82(4): 1033-1034.

Sverrir Tómasson. 2009. “Þingeyrar – stærsta íslenska menningarsetrið á miðöldum”, *Húnvetningur*, 28: 7-23.

⁴ Það kemur einnig til greina að myndin eigi að sýna Orm á leið frá Dufþaksholti og að húsið inni í stafnum eigi að standa fyrir þann bæ.